

Parasha Wajechi

Het sterfbed van Jaäkov

Bereshiet/Genesis 47:28-50:26

door Rob Cassuto

De parasha

Deze parasha Wajechi (Hij leefde) verhaalt over het sterfbed van Ja'akov, die nog 17 jaar in Egypte heeft geleefd. Als zijn einde nadert, bezweert hij Joseef zijn lichaam te begraven in het land Kenaän in de grot Machpela, waar zijn voorvaderen liggen. Hij zegent de twee zonen van Josef, Efrajim en Menasje en roept zijn zonen bij elkaar. Voor ieder heeft hij een speciale uitspraak. Na zijn laatste woorden tot hen sterft hij, 147 jaar oud. Een grote stoet begeleidt zijn gebalsemde lichaam naar de grot Machpela. Na de dood van hun vader zijn de broers van Joseef alsnog bang voor de wraak van Joseef. Ze sturen een bode met de melding, dat Jaäkov op zijn sterfbed heeft geboden, dat Joseef hen zal vergeven (1), maar deze stelt hen gerust. Ze mogen in alle vrede in Egypte blijven wonen in de landstreek Gosjen. De dood van Joseef, 110 jaar oud, besluit het eerste boek van de Tora, Beresjjiet/Genesis. Ook zijn lichaam wordt gebalsemd. Josef heeft nog voorspeld dat ooit het volk van Israël zal terugkeren naar het land van herkomst en hij laat beloven zijn lichaam dan mee te nemen. De familiechroniek is afgesloten en in het volgende boek Sjemot/Exodus zal een natie geboren worden.

Het sterfbed van Jaäkov.

Jaäkov roept zijn zonen bij elkaar om hen te vertellen, wat in *'latere dagen zal gebeuren'*.

Voorspellingen zijn het maar ten dele. Het lijken eerder karakterschetsen, die de door het leven getekende oude vader zijn weerbarstige zonen voorhoudt in een stroom van in koortsdroom voortijlende beelden.

Bijbelwetenschappers kenmerken deze verzen als een zang, die gecomponeerd is in de tijd van de Sjoftiem (Rechters), verzen die een epische schets geven van de situatie van de stammen in het toenmalige Kenaän. De zang zou later ingevoegd zijn in het verhaal van Jaäkov. (2)

Los van de bijbelwetenschappelijke filologie en meer in de sfeer van tekstcommentaar lopen de meningen over de intentie van

Jaäkovs zwanenzang uiteen. Sommigen zien deze laatste woorden van Jaäkov in de educatieve sfeer; hij houdt de zonen als het ware een spiegel voor, een confrontatie in soms lovende, soms snijdende bewoordingen. Met deze confrontatie moeten sommige zonen het doen. Sjimon en Levi bijvoorbeeld krijgen het flink voor hun kiezen. Wat moeten de mannen met deze woorden:

*(HSV) Sjimon en Levi zijn broers,
hun wapens zijn werktuigen van geweld.
Laat mijn ziel niet in hun geheim overleg komen,
en mijn eer niet aan hun bijeenkomst deelnemen;
want in hun woede hebben zij mannen doodgeslagen;
en in hun moedwil hebben zij runderen de pezen
doorgesneden.
Vervloekt zij hun woede, want die is hevig,
en hun verbolgenheid, want die is hard.
Ik zal hen verdelen over Jakob
en hen verspreiden in Israël .*

Duidelijk klinkt hier de verbittering bij Jaäkov door over de wrede en gevaarlijke wraakneming van de twee broers op de bewoners van Shechem. De vader neemt afstand van de twee mannen en wil niets meer met hun plannen te maken hebben. Inderdaad schijnt in de loop van de geschiedenis van de twaalf stammen in het land Kenaän de stam van Sjimon betrekkelijk gauw verdwenen te zijn, opgegaan in de stam van Juda. Dat de afstammelingen van Levi, de Levieten, zulke vrome dienaren van de ark en de tempel zouden worden is uit deze woorden niet af te leiden.

Andere commentatoren leggen het accent op de uitverkiezing van Juda als de nieuwe leider onder zijn broeders. Duidelijk komt dat tot uiting in Jaäkovs woorden: '*voor jou zullen de zonen van je vader zich neerbuigen*'. Nog niet lang geleden had Juda leiderschap getoond door zich als woordvoerder op te werpen voor zijn broeders met zijn indringende pleidooi tegenover de onderkoning voor het sparen van zijn jongste broer Benjamin. Jaäkovs woorden zouden volgens deze commentatoren dan een soort verantwoording zijn van zijn keuze voor Juda tegenover zijn andere zonen. Hij is ook de

enige, die direct wordt toegesproken:

*Juda, jij bent het,
jou zullen je broers loven!
Je hand zal rusten op de nek van je vijanden;
voor jou zullen de zonen van je vader zich neerbuigen.
Juda is een leeuwenwelp;
van je prooi ben je opgestaan, mijn zoon, en zo verder*

Naast Juda is het Joseef, over wie de meest lovende en zegenrijke woorden worden uitgestort. Ook Joseef krijgt zijn deel. Jaäkov erkent de beproevingen die zijn zoon doorstaan heeft:

*Boogschutters hebben hem verbitterd,
beschoten en hem gehaat,
maar zijn boog bleef gespannen;
zijn armen en handen bleven soepel
door de handen van de Machtige van Jakob,
– vandaar dat Hij de Herder is, de rots van Israël –*

Zo gaat verder de stortvloed van zegeningen voor Joseef, lees zelf verder in uw Tenach of bijbel. Als we deze zegenspreuken annex orakels verder trekken, voorbij aan de historische vertelling, dan zijn ze welhaast te zien als archetypen, oerkeuzen van mannen in hun gemeenschap:

Re'oeven, hartstochtelijk, onstuimig, fier, impulsief, immoreel. "Hij heeft mijn bed beslapen!" hoor ik Ja'akov nog steeds verbijsterd roepen.

Shim'on en Levi, eeuwige samenspanners, oorlogshitsers, die geen geweld schuwen.

Jehoeda, schoon, trots, gracieus, de man met gezag, echte leider.

Zwoelen, de man van het geld en de materie, de vervoerder, de handelaar.

Jissachar, de noeste arbeider, de ijverige dienaar, de toegewijde volgeling.

Dan, de onbetrouwbare regelaar.

Gad, de politie-agent.

Asjer, de genierter, fijnproever, restaurateur.

Naftali, de ongebondene, de kunstenaar.
Joseef, degeen die alle tegenslagen overwint, zijn kompas
trouw blijft, de rechtvaardige, de 'tsadiek'.
Benjamin, de egoïst, die leeft bij de dag.
Tot wie hoor jij, lezer?

Eigenlijk is het merkwaardig, dat Joseef niet als de leider wordt aangewezen. In de eerste plaats was hij feitelijk al de leider en de meest machtige van zijn broeders. Maar ook Joseefs levensloop en karakterontwikkeling zouden er alle reden toe hebben kunnen geven. Van verwende arrogante jongen met vele talenten, een dromer, ontwikkelt hij zich in een grillige levensloop vol tegenslagen tot een man, die zich zelf niet meer centraal stelt, maar zich een instrument weet in dienst van een hoger doel. Een man, die door zijn broeders is verraden, tot slavernij is gebracht en in de gevangenis is terecht gekomen, maar die zich niet door wraak laat leiden, maar de stap doet naar vergevingsgezindheid. Hij redt niet alleen zijn eigen volk van de catastrofe, maar ook het volk van Egypte door transformatie van zijn visionaire gaven in vooruitziendheid en wijze strategie.

Ondanks dat voorvoelde Jaäkov, ergens voorbij de muren van de tijd, dat op Juda de bestemming rustte van de continuïteit van het Joodse volk. Alleen zijn stam zou uiteindelijk (met die van Benjamien) de geschiedenis overleven tot in de moderne tijden en zijn naam zou de naam worden van dat volk, het Joodse volk. Niettemin blijft Joseef in de Joodse traditie in wijsheid en deugd boven allen uitsteken, een unieke figuur. Hij wordt een tsadiek genoemd.

Niet onderschat mag worden de enorme overgang die met Joseef wordt ingeluid, Joseef, die als eerste in de familiegeschiedenis de sprong heeft gemaakt van herdersjongen naar een nieuw sociaal niveau, naar een functie waarin politiek, vooruitzien, beleid op lange termijn, centraal stond, anders gezegd: naar een positie binnen de toenmalige 'moderniteit' van de georganiseerde naties van het Midden-Oosten. Vanuit die positie leidde hij als het ware de familie van Jaäkov uit de anonimiteit van de steppen binnen in de politieke geschiedenis, die met het boek Sjemot/Exodus in volle omvang

wordt voortgezet.

noten

(1) Heeft Ja'akov inderdaad dit dringende verzoek doen zenden via de boodschapper? Nechama Leibowitz beschrijft hoe de rabbijnen betwijfelen of Jaäkov zo' n bevel heeft gegeven. De meeste geleerden (zoals Rasji) denken dat de broeders dit hebben verzonnen om als het ware de autoriteit van een vaderlijk verzoek te geven aan hun smeekbede niet alsnog gestraft te worden. Een leugentje om bestwil is daarom niet altijd verkeerd concluderen zij. Een aantal geleerden meent, dat Jaäkov helemaal niet ingelicht was over de wandaden van zijn zonen tegen de jonge knaap Joseef. De vader leefde in het geloof dat zijn zoon verdwaald was op zijn weg en gevonden en verkocht door slavenhandelaren. Nachmanides zegt, dat de broeders het niet verteld hebben uit angst voor woede en vervloeking, en Joseef niet om zijn vader geen verdriet te doen.
